

ПОСЛЕДНА НОЩЬ НА ВЪЗСТАННИКА
ТОТЮ ИВАНОВЪ

(Посъченъ отъ вразитѣ на 28 май 1876 г. при с. Тодорчето, Габровско)

Тиха майска нощъ въ Балкана.
Дрѣмятъ върхове, гори;
Посрѣдъ буки на поляна
Огънь хайдушки гори

А край него младъ възстанникъ,
Безъ побратимъ и другарь,
Самъ останалъ скитникъ-страникъ
Следъ боя въ Ранни-Бунаръ.

И въ нощъта всрѣдъ сѣнки черни
Майка, севда спомни той,
Бащинъ домъ, другари вѣрни,
Бунта и последний бой.

Въ скжпи спомени унесенъ
Той заспа юнашки сънь,
А надъ него своята пѣсенъ
Пѣй Балкана съ чуденъ звънь.

Ей зора се загорява,
Падна хладната роса.
Огъня мъждѣй, догаря,
Гасне сетнята звезда.

И пробуденъ въ тишината
Дълго вслушваше се той;
Чу се шумъ отъ долината,
Кучешки въ селото вой.

И неволно той се сепна,
Хвана своя пистолетъ,
Тржбенъ гласъ далечъ отекна,
Турски гласове отведъ:

„Сдай се, Тотю — Падишаха
Милостъ ще има къмъ тебъ;
Обграденъ си и Аллага
Не ще ти помогне вечъ“.

Тежко въздъхна юнака,
Че предаденъ е разбра;
Помощъ отъ нийде не чака,
Сили сетни самъ събра.

„Живъ не ще се дамъ, поганци,
Викна, спусна се напредъ;
Двама снажни агарянци
Съ изстрелъ повали по редъ.

Но команда се подаде,
Екна залпъ, куршуми-градъ,
Ревъ аскеря дивъ нададе,
Падна възстанника младъ.

— Плахо птичкитъ запъха,
Пръсна слънцето лучи,
Нѣми букитъ стояха,
Склопи героя очи.

И отрѣзаха главата
И понесоха на колъ;
Кървавия трупъ въ тревата
Хвърлиха на произволъ.

Майско утро — Въ Балкана
Прозвуча безсмъртенъ екъ:
Тотю Ивановъ остана
Да живѣй отъ вѣкъ на вѣкъ.

ГАБРОВО

Кога и кой те пръвъ поселилъ,
Историята оцъ незнай,
Нито пъкъ нѣкой е намѣрилъ
Разкопки древни въ този край.

Едва въввѣ робство петвѣковно,
Се чува името ти вечъ,
Катъ село съ будно чувство родно
И съ българска цвѣтиста речъ.

Опустошаванъ, разоряванъ
Отъ паши с'разни имена,
Безмилостно опожаряванъ
Въввѣ кържалийски времена.

И жителитѣ упорити
Напущаха имотъ и домъ
И бѣгаха въ горитѣ скрити
При всѣки новъ жестокъ погромъ.

Но щомъ спокойствие настѣпи,
Тѣ връщаха се пакъ назадъ,
И отъ развалинитѣ скѣпи
Изникваше наново градъ.

Тѣй Габрово въввѣ трудъ израстна,
Подъ иго, въ мъжи и беда
И въ неизвестностъ ежечасна
Живѣха нашитѣ дѣди.

И въпрѣки тегла, страдания
И кървавия турски гнетъ,
И грѣцки подкупи, влияния
— Тѣ помнѣха единъ заветъ:

Да не допускатъ да заселятъ
Предѣли родни чужденци,
Ни иновѣрци да вирѣятъ
Въ града на нашитѣ отци!

И тѣ изпълниха завета,
Запазиха езикъ и родъ
И първа българска просвѣта
Отъ тукъ огрѣя цѣлъ народъ.

Априловъ, труженикъ-будителъ,
Той погледъ въ бждещето впи
И катъ наставникъ и дарителъ
Училището изгради.

И заредиха се плеада
За родъ и Родина борци,
Кои не чакаха награда
Нито похвали и вѣнци.

И тѣ презрѣха своя младость,
Спокойствие, домашенъ прагъ,
Отиваха въ изгнание съ радость
И срѣщнаха смъртъта безъ страхъ.

Пръвъ дѣдо капитанъ Никола
Разнесе борческия звънъ
И съ подвигъ пробуди народа
Отъ робския вѣковенъ сѣнь.

И той и неговитѣ хора
Загинаха въ неравенъ бой,
Иль по бесилкитѣ и въ затвора
Умрѣха следъ мжки безъ брой.

Но семето, що тѣ постѣха,
То даде свойтѣ плодове:
Жестокоститѣ не сковаха
Юнашки мишци, умове.

И даскалъ Никола издигна
Наново знаме за борба,
Макаръ че успѣхъ не постигна
И зла бѣ нейната сждба.

Но жертви нови осветиха
Избрания отъ всички пжть
И габровци не се смутиха
Отъ кървавия турски сждъ.

И съ трудъ, съ наука — безъ умора,
Съсъ твърдость, съ духъ несъкрушимъ,
Излжчиха достойни хора
Въ борбитѣ съ турския режимъ.

Въ Завѣрата и въ чети разни,
И въ Сръбско-турската война,
И въ рускитѣ войски ударни
Не единъ габровецъ падна.

Съ Хаджи Димитра, Караджата
Бѣ Ванката Попхристовъ. Той
Съсъ тактъ дружината крилата
Води въвъ походъ и въвъ бой.

Напустналъ службата военна,
Блестящи руски офицеръ —
Падна край Бузлуджа свещенна
Въвъ бой съсъ турския аскеръ.

А юнкеръ Войновски Никола,
На Ботевъ първи помагачъ,
И на Радецки и на Вола
Той бѣше бойния водачъ.

Край село Шипково — въ Балкана
Отъ потерята обграденъ,
Въ неравна геройска отбрана
Отъ градъ куршуми бѣ сразенъ.

И попъ Харитонъ съ бачо Киро
И съсъ Пармаковъ, младъ герой,
Той четата помаза съ миро
И съ кръста я поведе въ бой.

И въ Дрѣновска обителъ свята
Отъ бомбовъ взривъ той ослѣпъ,
Но въ шурма сетенъ на войската
Прѣвъ пѣсенъ бойна пакъ запѣ.

И въ срѣдъ развалини, пожари,
Раненъ и цѣлъ въвъ кръвъ облѣнъ,
Отъ разяренитѣ войскари
Той бѣ съсѣченъ съ ятаганъ.

Но най-великата проява
На любовта за роденъ край
За Габрово, бѣ и остава,
Въстанието първи май.

Надъ двесте габровци, на чело
Съсъ Цанка Дюзтабановъ, въ строй
Се дигнаха за свято дѣло,
На подвигъ и отчаянъ бой.

Съ напети форми и калпаци,
Съсъ пушка, сабля или ножъ,
Тръгнаха младитѣ юнаци
Срещу вѣковна, турска мощъ.

И майската заря огрѣя
Дружината, що бѣ на пѣтъ,
Надъ нея знаме се развѣя
Съ насловъ — „Свобода или смъртъ“.

И всѣкъ достоенъ се показва
За тозъ надсловъ и зовъ великъ
И въвъ Батошево — Боаза,
И въ Ново-село, Крѣвеникъ

Тотю Ивановъ и Бочаровъ
Срещнаха първи турска сганъ,
Въвъ пламъцитѣ Тасевъ, Данковъ
Загинаха въ геройска бранъ.

И дѣдо Гетовъ и Конкилевъ
Отбиха съсъ Бурмовъ и Филевъ
Три пристѣпа единъ следъ другъ
На хиляденъ башибозукъ.

Но нови орди отъ черкези
Напѣваха съсъ стрѣвъ отведъ,
И самъ войводата излѣзе
На конь — по цѣлий боенъ редъ.

И дружни залпове разбиха
Сгѣстени турски редове,
Но други тѣлпи се явиха
Откъмъ странични върхове.

Тогазъ дружината отстѣпи
Къмъ Видима, Мара-Гидикъ,
Съсъ страхъ следъ туй врага настѣпи
И нахвърли се съ бѣсенъ вѣкъ

Срещу жени, деца и старци,
Запали кѣщи и села
И разяренитѣ поганци
Звѣрски извършиха дѣла.

А край войводата събрани
При извора Ранни-Бунаръ,
Въстанниците мокри, гладни
Почиваха край огненъ жаръ.

Зора се бѣше зазорила,
Юмрука снѣженъ заблестѣ
Въ гората, едва се развила,
Безгрижно птичий хоръ запѣ.

Дружината за пѣть готова
Напусна своя нощенъ станъ,
Но чакаше я битка нова
Последня и геройска бранъ.

Черкезитѣ бѣха успѣли
Нея въ нощта да обградятъ
И отъ въстанниците смѣли
Тѣ искаха да се здадатъ.

„Назадъ, позоръ, бесилка чака.
Напредъ — куршумъ и славна смъртъ.
Тя е достойна за юнака
И неговъ е последенъ пѣтъ!“

Тѣй Дюстабановъ се обърна
Къмъ четниците съ бодъръ гласъ,
Куражъ и сила той имъ вдѣхна
Въ тозъ труденъ и опасенъ часъ.

И тѣхъ закани не смутиха,
Ни вражия кордонъ отведѣ,
На пристѣпъ всички се решиха
Да си пробиятъ пѣтъ напредъ.

И градъ куршуми запищѣха,
Балкана ечна отъ гърмежъ,
Аллаха турцитѣ зовѣха,
За грозна готвѣха се сѣчѣ.

Пръвъ Постомпировъ — гордъ,
безстрашенъ
Се хвърли въ турски редове
И почна се бой ржкопашенъ
Съ приклади, сабли, ножове.

Следъ него Димовъ и Фесчивъ,
И Колчо Влайковъ и Иванъ Фтичевъ,
Паднаха. Но заклетий врагъ
Уплашенъ удари на бѣгъ.

И въ самия разгаръ на боя
Войводата бѣ зле раненъ
И щѣше може би героя
Да падне въ черкезки пленъ.

Но четницитѣ се сплотиха
И съ друженъ, бързъ и смѣлъ отпоръ
Тѣ Дюстабанова спасиха
Отъ робски мжки и позоръ.

Тѣй свърши битката жестока,
Врага сразенъ се разпилѣ
Въ безредие и безъ посока
И да се върне не посмѣ.

Утигнаха гори, усои,
Балкана съ гордость приюти
Загиналитѣ чада свои,
Безсмъртни въ подвига свети.

СТАРИЯТЪ ОНЪЛЧЕНЕЦЪ

На 25-го Втора Септември

Кога български бѣ еробство,
Кога подъ турската господство
Бѣ нашиятъ народъ,
Кога срѣдъ китинѣ Балкана
Маже растѣха — великани,
Що по бесияки и зацлани
Умираха за родинъ.

Кога вароше бѣ сажето
Въ сраженъ и вароше сраженъ
За турски и за български
Кога и седемъ години
Съ лобани сѣрѣи и сѣрѣи
Колѣна съ силъ жабрѣи
Народнитѣ сажето.

Тогатъ, подъ славенѣи сѣрѣи,
Где моятъ бѣи моятъ
Азъ видѣхъ моятъ бѣи
Съ милуна моятъ бѣи
Съ кайдуна моятъ бѣи
Съ сѣи моятъ бѣи
Израстнахъ моятъ бѣи